

Библиотека Матице српске

I 1778

КАКО ЈЕ ПОСТАЛА
МАТИЦА СРПСКА

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

32 589

„ЗАСТАВА“ Д. Д. ЗА ИЗДАВАЊЕ СРПСКИХ КЊИГА
И НОВИНА У НОВОМ САДУ 1927 - 614

~~21779~~

ID = 28282631

I 1778

КАМЕНКО СУБОТИЋ

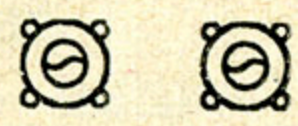
КАКО ЈЕ ПОСТАЛА МАТИЦА СРПСКА

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

~~32589~~

~~32589~~

32589

1876. Apr.
~~32 5/9~~

**(Ко је „первоначелни основатељ“
Матице Српске)**

Сто година је, како живи Матица Српска, и сто година воде се борбе у њој и око ње. И одмах затим, пошто је основана, развила се жучна борба ради тога, ко ју је основао — ко је био њезин „первоначелни основатељ“. Доктор права Јован Хаџић, у књижевности названи Милош Светић, или пештански књижар Јосиф Миловук?

Па препирало се ради тога и у наше дане; а и данас има наших људи, који сматрају, да питање није сасвим решено. А историја постанка Матице Српске врло је проста и сасвим јасна.

И онда — нашто борба и због чега је забуна?

Матица Српска има своју нарочиту атмосферу. Већ читав један век. И биће тако и у будућности. Биће распри, сукоба, јасних и нејасних ствари. А неспоразуми долазе нарочито због љубоморе и због тога,

што многи људи на Панонском Басену имају забуне у души. Спуштајући се са Динарских планина на северну равницу, ми смо доносили собом све велике одлике динарских људи и све сенке динарског карактера. Задржасмо велику жар за своје народно, а остадосмо хвалисавци и љубоморни. Изгледа, да се развио нарочити тип сујете. Нарочито, кад је у питању Матица. Уз сујету можда има и дивинаторства. И ко уђе у Матицу, или ко ступи с њоме у најмању везу, заузима нарочиту позу. И онда су они други љубоморни, те „грде“ Матицу, јер би и они, као и њихови стари, хтели бити „первенствени“ и „ревнитељи“.

Дакле, ко је од велике деце „первоначелни основатељ“ Матице Српске?

(Појава „Летописа Матице Српске“)

„Летопис Матице Српске“ основао је Ђорђе Магарашевић професор у Новосадској Гимназији.

Оснивање „Летописа“ била је природна последица умног и културног развића нашег народа.

После косовске катастрофе развијао се прилив нашег народа са Балкана на север, и после сеобе под патријархом Чарнојевићем (1689. до 1690.) јужни део Панонског Басена био је масиран нашим народом, који је селећи се на север преносио и остатке неманићске културе. Ти емигранти у XVII веку имали су већ и своју литературу и новине (1791.), што су у првој четвртини наредног века још више развили. У тој четврти поникла је идеја алманаха као што је потоњи „Летопис“ и књижевно-просветног удружења као што је потоња Матица Српска; идеја је поникла на више страна, па и у Новоме Саду, где је на концу те четврти написана и одиграна прва српска драма; а да се идеја јави, утицала је и сугестија других народа, који су у то време издавали алманахе и образовали књижевна друштва и академије.

Магарашевић је још 1823. године намеравао концем октобра издати књижицу под именом „Србска Летопис“, а ту је намеру извео наредне (1824.) године, уредивши три књиге (за 1825.) алманаха или часописа

„Летописи Сербске“, које је издао новосадски књижар (штампано у Будиму) Константин Каулиција.

У „Предсловију“ излаже Магарашевић (1. маја 1824.) намеру и задатак новог издања. „Све што се год Славенског народа од Адријатског до Леденог, и от Балтиског до Црног мора вообшче; а особито што се нас Србаља тиче и то у књижевном призренију; све је то предмет Сербске Летописи; а њен карактер нека овај буде: никог не увредити, но свима што више ползе принети. Да је обширност њена велика и полученије цјели многотрудно и тежко, то признајем; но зато исто помоћи тражим; соучестија иштем: јер шта неће једносложна ревност и међусобна љубов учинити?“

Издање је било врло лепо примљено, али једносложне ревности није било довољно, јер Магарашевић после треће књиге јавља, да „због недостатка потребних трошкова“ четврту књигу није могао издати, и да му је издање причинило „многе беде“.

Из тих многих беда развила се Матица Српска.

Кад и како је постала Матица Српска*)

„Матица Српска! — мило и прељубезно име — узима почетак свој од дана постанка и наименованија, а то је 4. фебруар 1826. године Четвртак био“. (Мировук).

Кад је пештански издавач Јосиф Мировук прочитао „објавленије“ Каулицино (од 1. септембра 1825.), да „Летопис“ (IV) пре маја 1926. не

*) Извори: (Магарашевић Ђорђе), Писма Филосерба, Српске Летописи (1829), частица 16, стр. 100—111. — Мировук Јосиф, Зачатие и истинно основание Матице Српске, У Будиму Граду 1829. — (Магарашевић Ђорђе), Толкование делца под именем „Зачатие и истинно основание Матице Српске, Српске Летописи (1829) частица 18, стр. 126. — Светић Милош (Хаџић Јован), Кула се подиже права, висока и красна у селу. Деца повикаше сад: „Кулу начинисмо ми!“ Ibidem, стр. 142. — Писм П(авла) Б(ерића) Јосифу Мировуку о Матици Српској, Даница (Вукова) 1832 стр. 55 до 83. — У овоме чланку наведени дату рачунају се по старом календару.

може бити печатан, сместа је стао мислити о том, како би се тој невољи могло помоћи да и „Летопис“ не ишчезне као и Новине Српске. „Силним чувством неким заражен“ није своје тајне жеље могао сносити дуго неоткривене, те их саопшти пештанском трговцу Гаври Бозитовцу, који је саслушавши план за издавање „Летописа“ обећао 500 форината. Док је Миловук мислио, како ће доћи до већ спремљеног рукописа из Новог Сада, српски коректор Урош Андрејић упозна га са Јованом Хаџићем (почетком децембра 1825.) из Новог Сада, који се тада бавио у Пешти ради полагања доктората. Миловук му саопшти, како би са једним својим пријатељем хтео наставити издавање „Летописа“, а пошто се Хаџић познаје са власником „Летописа“ Магарашевићем, замоли Хаџића да му пише, да уступи „Летопис“ и да јави, пошто ће га уступити.

За Јована Хаџића Миловук је био нов човек, али издавачка идеја није била нова, јер је он још 1823. године у Бечу покушао саставити издавачко друштво, које је требало прво

издати списе Лукијана Мушицког; и питање издавања „Летописа“ није њему ново било, јер је Магарашевић пред издавање „Летописа“ ступио с њима у везу (25. јуна 1823.). Осим тога, кад се расправља, иначе излишно питање, ко је први покретач Матице Српске, менталитет епохе и изворе идеја, које се истовремено могу формирати на неколико страна и у више умова, код Хаџића се већ раније јавила идеја издавачког удружења, а Каулицијине новчане тешкоће изазвале су ту идеју у души Јосифа Миловука.

Хаџић је затим чешће долазио Миловуку, са њиме опширно разговарао о ствари, која је била предмет њиховог познанства; а са Магарашевићем је био ступио у везу. На његово прво писмо Магарашевић је одговорио, да се Милувук може „Летопису“ надати, „док само из Каулицини руку изиђе“. Затим је дошло „решение“ од Магарашевића, да ће „Летопис“ уступати као и Каулицији, свеску по сто форината и двадесет пет примерака. После тога је Милувук (25. I. 1826.) послао Магарашевићу аванс од две стотине форината

Мировук прича у „Зачатију“, и то му се може веровати, како је радио, да заведе „једну малу касу за издавање полезни дела“, те је организовао себе и пет трговаца у „једно мало друштво“, у којем сваки полаже сто форината без интереса.

Остало је, да се сви скупе, и „намјереније своје утврде“. Сви се „ревнитељи“ скупе „лицем у недељу после литургије“ код Јоана Димитријевића, где се и Хаџић упозна са осталима (24. I. 1826). Хаџић такође понуди свој прилог од сто форината, на што остали пристану, па онда Мировук опет сазове (31. I. 1826.) цело друштво, које „у међусобном совјету“ тврдо уговори: „да сваки по 100 фл. поклони, и да се тако каса за издавање књига оснује“, да се изради „план“, по којем би се владати требало, а било је речи и о „пристојном наименованију друштва“. А Јован Хаџић „прими се плана и наименованија, које ће потом приложницима на одобреније донешено бити“.

На наредном састанку (2. II. 1826.) донесе Хаџић обећани „план“ и пред целим друштвом овако прочита: „да

се у касу новци купе и да се умножавају; да се из исте касе рукописи купују и књиге печатају. Сваки приложник да је обвезан све оно чинити, што у друштву том потребно буде; да ни један первенства над другим нема, и да се једном даде манипулација, а једном каса, кључа пак два, другој двојци да се предаду; најпоследње друштву име Матица да се надене“. Све од речи до речи у друштву одобрено буде. Миловук наручи једну књигу, у коју ће Хаџић уписати план и имена приложника, а онда осване „дан Четврти Фебруара — дан радостан оснивања Матице Српске“. Хаџић је у чисто написаном плану додао, да се и један „председатељ“ постави, што су остали с негодовањем одобрили само зато, да се већ једанпут уписани план не брише.

Оснивачи су Матице Српске ови, наведени по презимену по азбаци: Бозитовац Гаврило, Деметровић Јован, Миловук Јосиф, Рајић Петар, Розмировић Андрија, Станковић Ђорђе (пештански трговци) и Хаџић Јован. Да не би било првенства, сви су се у кругу потписали, а пошто

су доцније из Матице иступили Бозитовац и Миловук, њихова су имена брисана. Матица је на дан оснивања овако организована: Хаџић председатељ, Миловук манипулант, Деметровић касир, Бозитовац и Станковић кључари.

После осам дана (12. II. 1826.) разнесу се по Пешти и Будиму „објавленија“ на „Летопис“ са једним рукописним додатком, у коме, међу осталим пише: „Ми се веома радујемо, што вама, као познатом великом Ревнитељу књижества Србског јавити можемо, да је установљено једно друштво под именом: Матица Србска . . . и то на тај конач, да се књиге Србске рукописне трошком и трудом овога друштва издају и распрострањавају. Дај Боже! да срећно и дуговечно буде. То је жеља наша садања најсилнија. Ова ће се заиста испунити, ако само љубов к общему благу пребуде огњена и непоколебима, и свима родољубима општа“.

Фебруара 13-ог пошље се „Летопис“ (књ. IV.) у печатњу.

(Мишљење једног Вуковца о Матици)

Између Миловука и Магарашевића развила се препирка о томе, ко је основао Матицу. Магарашевић је у Србији усмено и у „Летопису“ („Писма Филосерба“) хвалио себе и Хаџића и овога истицао као оснивача Матице Србске, а Миловук је то побијао у „Зачатију“ и у „Протаку“.

Познати Вуковац Павао Берић у своме „Писму“ Миловуку рекао је своје рационалистичко мишљење о постанку Матице, па је Миловуку казао, да је у оснивању Матице Српске учествовао као обичан ферлегер, Хаџић и Магарашевић да су велике хвалције, а Матица да је издавачко друштво, за које није требало правити толику галаму.

Берић каже Миловуку: „Заиста особита мора идеја бити, коју Ви с Матицом Вашом скопчавате. Шта су учебне на свету Академије спровођу тога! Ал' није ми то чудо, него се дивим глупости нашој, који већ ево пет година, како та Матица роји, и нисмо кадри тај силни приплодак кованлука видити, како та красна

кула у селу стоји, и ми према њој слепци. За Бога! зашто не почакасте да Вас други когођ фали? У том сте Ви срећнији него Матица. Ето Вама Милан Цветић 1828. испева оду. Матици не знам, да је когођ певао.“

(Мистериум Матице Српске)

Да Матица Српска нема своју унутрашњу тајну, не би живела стотину година; и због тога, што има свој мистериум, своју скривену магнетичну снагу, она ће живети, докле траје наше нације.

Ја сам, на почетку овог огледа, свакодневном дикцијом карактерисао наше старе, њихове врлине и сенке, а на концу историје Матичина постанка навео сам рационалистичко мишљење једног Вуковца — но осим тих обичних посматрања и разговора има нешто у тој Матици, што значи нешто мржено и критиковано, и неку унутрашњу заразну чар.

Кад се обазре по интересантној галерији Матичиних сарадника и добротвора, виде се интересантни типови; а зна се, да их је међу до-

бротворима било, који су откидали од уста, па и народ искоришћавали да само што више оставе Матици.

У томе мистериуму Матице Српске има свога удела и народни нагон за самоодржањем. Срби на нашем Северу били су инспирисани жарким родољубљем, па су једни од њих и у Матици гледали народну одбрану.

Интелектуалац Хаџић приписивао је Матици велику мисију, а чар њезина за књижара Миловука, и кад је већ био иступио из ње, била је толика, да је веровао у њезину вечност. У „Зачатију“ пита: Тко ју је бранио и за њену се вечност највише старао? А на концу „Зачатија“ каже: „Матица Србска, која је на топлој ревности приложника свои основана, да у крило свију Имена свог достојни Србаља, сјајне благодати своје излива, и таму неображенија да крепким крилом развејава. Матица! која свако родољубиво дело презјелном радошћу у објатија своја дочекује! она је света и определеније њено је непорушимо“.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

I 1778

000032589

COBISS ©